

Dinlerarası diyalogun dinî temelleri (1)

Dinlerarası diyalog görümlerini “yıllarca Ýslâm’a, Kur’ân’a başkaldırmış, düpmanlık etmiş insan kurma” diye tenkit edenler olabilir. Halbuki dinlerarası diyalog görümleri, Ýslâmî bir düpünce ve bu düpünce nin hayata yansımasyndan ibarettir. Allah Resûlü (sas), yıllarca kendisine her türlü ipkenceyi yapan Ebu Cehil’i ve onun gibi nicelerini karbısyına alıp muhatap olarak kabul etmiştir. O halde çeşitli vesilelerle görümlüp konupulan değipik dinlerden bu insana ki çokları inancını izhar ediyorlar- yüzünden, Ýslâmî naslarla te’lif edilemeyecek tenkitler yapmanın hiçbir manası yoktur. Böyle bir tavır aslında, Ýslâm’yı tam anlamıyla özümseyememenin bir ifadesidir.

Diyalog ve hoşgörü açısınd an Kur’ân ve Sünnet’ e bakınca, konuyla alakalı birçok ayet ve hadis bulmak mümkün. Kur’ân ve Sünnet-i sahîha’ da bazı hususî haller müstesnâ, hep müsamahayı görürüz. Bir insan kendini az zorlayıp ve biraz dikkatlice Kur’ân’ın ayetlerine göz gezdirebilse, müsamaha, af, diyalog ve herkese bağrını açma ile alakalı konuya esas tepkil edebilecek onlarca ayet bulabilir. Yıte bu husus, Ýslâm dininin herkesi kucaklayıcı bir yanını, yani onun evrenselliğini göstermektedir. Ýslâmî müsamahanın çerçevesi ehl-i kitaba, hatta bir manada kim olursa olsun bütün dünya insanına kadar uzanmaktadır.

Ne Kur’ân, ne de Sünnet’ te, sevgiye, hoşgörüye ve herkesle konup görümlüme, duygu ve düpünceleri ifade etme manasında diyaloga zıt ve onları yasaklayıcı bir hüküm, bir tavır vardır. Zaten herkesin iyiliğini isteyen ve istisnasız herkesi kucaklayan bir dinin başka türlü olması da düpünülemez.

Kur’ân-ı Kerim, âlemlere rahmet olarak gönderilen Efendimiz’ e (sas) evrensel risâlet vazifesini yerine getirirken, daima hoşgörü ve diyalogu esas almasını emretmenin yanı sıra, bu ayet-i kerime ile de Ehl-i Kitap’ la hangi ortak payda bulup bulması gerektiğine iparete bulunur: 1.”De ki: “Ey ehl-i kitap, sizinle bizim aramızda aynı olan bir kelimeye gelin: Allah’ tan başka sına ibadet etmeyelim ve O’ na hiçbir şey ortak koşmayalım; Allah’ ı bırakıp da, kimimiz kimimizi rabler de edinmesin.” (Âl-i Ýmrân, 64)

Yıte bu ayet, Ehl-i Kitap’ a güler bir yüz ve tatlı bir dille yaklaşıp, “gelin” diyor. Bu “gelin” deyipte, “sizi çağırđıđım, davet ettiğim şeyler, sizin bilmediğiniz şeyler değil; tam tersine, bildiğiniz, ünsiyet ettiğiniz ve bildiğiniz önce karşılaşıp da, şimdi unutmuş olabileceğiniz veya yanlıp hatırladığınız şeyler türündendir.” diyor ki, bu da Kur’ân’ ın, ehl-i kitapla aramızda bir köprü kurarak onları gayet yumuşak bir şekilde, sıcak baktıkları bir noktadan yakalamasıdır. Bu husus, Ýslâm’ ın tebliğinde ve muhataplara yaklaşımda çok önemlidir. Biz buna, şimdilerin tabiriyle “diyalog” da diyebiliriz. Evet, Kur’ân’ ın ehl-i kitabı çağırđıđı o me’ luf nokta tek bir kelime ile hülasa edilecek kadar kıssadır; zira Kur’ân onlardan sadece ve sadece bir tek şey istemektedir ki, o da bu görülen köprüden geçilip, bu kapıya ulaşılmasıdır; her şey bir yana sadece “sevâün” (sizinle bizim aramızda aynı olan bir kelimeye) kelimesinde bile bu inceliği, bu yumuşaklığı ve arada kurulmaya çalışılan köprüyü görmek mümkündür.

Ehl-i kitapla diyalogu emreden âyetler

2. “Zulmedenleri hariç, ehl-i kitap ile en güzel olan şeklin dıpyında bir tarzda mücadele etmeyin ve onlara böyle deyin: “Biz, hem bize indirilen kitaba, hem size indirilen kitaba iman ettik. Bizim Ýlah’ ımız da sizin Ýlah’ ınız da bir ve aynı Ýlah’ ıdır ve biz O’ na gönülden teslim olduk.” (Ankebut, 46)

Kur’ân, bu ayetiyle de bize, üslûpta takınacağımız tavır ve sergilememiz gereken edebi gösteriyor. Ehl-i kitabın zâlim olmayan kesimiyle münasebetlerimizde, biddetli davranma ve onların iflahını kesme düpüncesi Ýslâmî bir düpünce ve davranış. Böyle bir düpünce ve davranış Ýslâmî olmaktan öte, Ýslâmî kaide ve prensiplere aykırı bir çarpıklık demektir.

3. “Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınyızdan çykarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara adil davranmanızı yasaklamaz.” (Mümtehine, Rahatım)

Bu âyet, Müslümanlarla Mekke müpriklerinin ilipkilerinin son derece gergin olduđu sırada inmiřtir. Buna rađmen inanmayanlara inisaf ve adaleti emretmesi oldukça dikkate deđerdir. “Allah katında din Ýslâm’ dır.” (Âl-i Ýmrân, 19) ayetinin gösterdiđi gibi; bütün Allah elçileri aynı dinin tebliđcileridir. Bu halde son Peygamber’ den (sas) önceki Peygamberlerin tebliđlerine bađlı kaldıkları söyleyenlerle diyalog daha kolay ve mümkün olur. Ancak; diyaloga hazır olmayanlarla sürekli savař edileceđine ilipkin bir emir de Kur’ân-ı Kerim’ de yoktur. Tam aksine; Mümtehine Sûresi’ ndeki

“İnci âyette, Müslümanlarla savaþmayan diðer din mensupları ile en üstün ahlâk ilkeleri çerçevesinde iliþki kurma tavsiyesi vardır.

“Kâfirleri, Yahudi ve Hıristiyanları dost ve sýrdað edinmeyin” âyetleri diyaloda zıt mıdır? Müslümanların gayrimüslimlerle dost ve sýrdað edinmemeleri konusu, Kur’an-ı Kerim’de yer yer zikredilen ve üzerinde durulan bir husustur: “Müminler, müminleri bırakıp, kâfirleri velî edinmesinler. Kim böyle yaparsa, Allah ile iliþimini kesmiþ olur. Ancak onlar tarafından gelebilecek bir tehlike olursa başka” (Â-i Ymrân, 2Rahatým, “Ey iman edenler! Yahudi ve Hıristiyanları velî edinmeyin! Onlar ancak birbirlerinin velîsidirler. Sizden kim onları velî edinirse o da onlardandır. Allah böylesi zalimleri doðru yola iletmez.” (Mâide, 51)

“Ey iman edenler! Siz Müslümanlardan başkasını sýrdað edinmeyin...” (Â-i Ymrân, 118)

Ýpte bu zikrettiðimiz âyetler ve daha başka ayetler, (Nisa, 139, 140,144; Mâide, 55-57; Mücâdile 22; Mümtetine 1-4, 9, 13) gayrimüslimlerin Müslümanlara ve Ýslâm’a karþı olan hilelerini tanıma hususunda gayet açık bir þekilde bilgi vererek, Müslümanların onları dost ve sýrdað edinmemeleri gerektiğini ortaya koymaktadır. Zira Kur’an’da sevgi ve dostluk ancak Allah, Resûlü ve müminler için beslenmesi istenmektedir. (Mâide, 55) Müslüman Allah için sever, Allah için buðzeder. Bu nedenle onun kâfirlerle dostluk ve yakınlık kurması, onlara itimat ederek hakiki bir ahbab gibi sýký-fýký iliþkilerde bulunması, kâfirlerle muhabbet besleyerek önemli iþlerinde onlarla iþtîpare etmesi ve sýrlarını paylaşması yasaklanmıştır. Çünkü, Allah’ın davet edildikleri halde ilâhî hükümlere sýrt çeviren Allah düşmanlarına dostluk ile Allah’a iman gerçeði aynı kalpte buluşmuş. Onun içindir ki müminler bundan ciddî bir biçimde sakındırılmıþ, Allah’ın kitabını kabul etmeyenlerle sýký bir dostluk kurması kâfirliði, Ýslâm dairesinden çıkma gibi bir tehlikeyle karþı karþıya getireceði belirtilmiştir. Pimdi, bâzılarını zikrettiðimiz bu ve benzer dinlerarası diyalog görüþmelerine zıt olup olmadığı konusuna kısaca temas edelim: Kur’an-ı Kerim’deki âyetler, Kur’an bütünlüðü içinde, âyetin öncesine ve sonrasına dikkat ederek, nüzul sebepleri ve ortamı göz önünde bulundurularak deðerlendirilmelidir. Yoksa, cýmbyzla çeker gibi bir âyeti tek başına alıp deðerlendirme yapmak veya hüküm vermek doðru deðildir. Gayrimüslimlerin dost edinilmemesi ile ilgili ayetler de aynı metotla ele alınırdı; dini alay konusu edinen, Müslümanlar aleyhinde olupum ve faaliyetlerde bulunan, din konusunda Müslümanlarla savaþıp onları yurtlarından çıkaran kimselerin dost edinilmesinin yasaklandığı görülecektir. Yoksa, din konusunda düşmanca tavır sergilemedikleri ve Müslümanları yurtlarından zapt etmedikleri, çıkarmadıkları müddetçe gayrimüslimlerle iyi geçinilmesi, onlara iyilik yapılması ve adil davranılması öngörüldüğü anlaşılmaktadır. (Mâide 57; Mümtetine Rahatým. Ehl-i kitabın yemeklerinin yenilmesinin ve kadınlarıyla evlenilmesinin helal olduğunu belirten âyetler de bunu göstermektedir. (bkz. Maide 5)

İttifak başka, velî edinmek başka...

“Müminler, müminleri bırakıp, kâfirleri velî edinmesinler...” Â-i Ymrân 28’inci âyetin, Müslümanların o zamanki stratejik durumlarıyla yakın iliþkisi vardır. Müslümanlar o zaman, gayrimüslimlerle, özellikle Kureyb mübrikleriyle savaþ halinde idiler. Ýslâm’ın karþısında bir tutum alan Yahudiler de Ýslâm’ın yıkılması için fırsat kolluyordu. Bundan kuvvetli durumda bulduklarını hissettikleri zaman Peygamber Efendimiz (sas) ile yaptıkları antlaşmayı derhal bozup mübrikleri destekliyorlardı. Pimdi Müslümanların böyle kimselerle sýký fýký dost olmaları, askerî sýrların bunların eline geçmesine sebep böyle aleyhlerine bir sonuç doðuracak durumlarda inkarcılar toplumu ile dost olmaları yasaklanmıştır.

Allah Resûlü (sas), Mekkeli mübriklerle Hudeybiye barış antlaşması yaptığı gibi, Medine’ye geldiklerinde Yahudilerle de “Medine Vesikası” diye tarihe geçen yazılı bir antlaşma yapmıştır. Peygamber Efendimiz’in (sas) bu antlaşmalarından ve âyetlerin rûhundan anlıyoruz ki, Müslüman yöneticiler, Müslüman olmayan toplumlarla iyi iliþkiler kurabilirler.

Bunu da iyi bilmek lâzımdır ki ittifaklar, karþılıklı menfaatlere dayanır. Tefsirini yapmakta olduğumuz âyet “kâfirlerle antlaşmayın” demiyor, “Müslümanları bırakıp onları dost tutmayın.” diyor. Zira antlaşma yapıp iyi geçinmek başka þey, dost tutmak başka þeydir. Mâide 51. “Ey iman edenler! Yahudi ve Hıristiyanları velî edinmeyin!...” âyetini ise, Müslümanlara karþı savaþan Yahudi ve Hıristiyanları dost tutmamayı, onları velî yapmamayı emrediyor. Bu emir, Müslüman kendileriyle savaþmayan gayrimüslimlerle, mübriklere karþı ittifak yapmalarına engel değildir. Çünkü ittifak başka, velî edinmek başka.

Âyetlerdeki velî kelimesi: Hâmi, koruyucu, dost, yönetici, bir kimsenin iþlerini deruhte eden, destekleyip yardım eden anlamlarına gelir. Öyleyse âyette yasaklanan dostluk, kâfirlere gönülden bağlanmak, müminleri bırakıp onlara sevgi beslemek Müslüman yöneticilerin, diðer Müslümanların aleyhine olmamak þartıyla, mebrû maksatlarda iþbirliði yapmalarına mani değildir. þekilde diyalog görüþmelerine de engel değildir. Maalesef son zamanlarda Ýslâm’a karþı tertiplere girişmek isteyenler; Ýslâm’ın sürekli savaþ dini olduğunu ileri sürerken, Kur’an-ı Kerim’in, yukarıdaki âyetlere dayanarak “Hıristiyan ve Museviler ile dostluðu yasaklandığı” ileri sürmektedirler. Oysa sözü edilen âyetlerde yasaklanmıştır “diyalog”, ne de günlük dildeki anlamı ile “dostluk”; tur.

Dinlerarası diyalog görümlerini “yıllarca İslâm’a, Kur’ân’a bakıldırmyb, düpmanlık etmiş insan kurma” diye tenkit edenler olabilir. Halbuki dinlerarası diyalog görümleri, İslâmî bir düpünce ve bu düpünce hayata yansımasından ibarettir. Allah Resûlü (sas), yıllarca kendisine her türlü ipkenceyi yapan Ebu Cehil’i ve onun gibi nicelerini karbıısına alıp muhatap olarak kabul etmiştir. O halde çepitli vesilelerle görümlüp konuşulan değipik dinlerden bu insana ki çokları inancını izhar ediyorlar- yüzünden, İslâmî naslarla te’lif edilemeyecek tenkitler yapmanın hiçbir manası yoktur. Böyle bir tavır aslında, İslâm’ın tam anlamıyla özümseyememenin bir ifadesidir. “Allah sadece, dininizden ötürü size savaşı, sizi yerinizden yurdunuzdan kovan ve kovulmanıza destek veren kâfirleri dost edinmenizi men eder. Her kim onları dost edinirse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.” (Mümtehine, 9) ayetine göre kâfirlerle ilişkileri kesmek, her türlü alâkayı kesmek anlamına gelmez. Bu âyete göre gayrimüslimlerle ilişki kesmenin sebebi, onların kâfir olmaları değil, müminlere zulüm ve ipkence uygulamalarıdır. Öyleyse Müslümanlara düpmanlık etmeyen gayrimüslimlere iyi davranmak gerekir. Müslümanlara düpmanlık yapmayan, inançlarına saygılı olan gayrimüslimlere karbı, onlara iyilik yapılmasa bile en azından düpmanlık yapmamak ve acı davranmak adaletin gereğidir. Fakat Müslümanlara karbı düpmanlıklarını sürdürenlerle, düpmanlıkta son verenleri aynı kefeye adaletsizliktir.

Kaynak: Davut Aydın, www.samanyoluhaber.com, 21.12.2004